

Mentale representatie van private sensaties

© 2011-2012 - Joost van der Leij

Mentale representatie

Elke interessante versie van materialisme, het idee dat er alleen materie is en er geen niet-materiële zaken bestaan, moet volhouden dat er niet alleen geen mentale objecten zijn, maar ook geen niet te reduceren mentale eigenschappen, aldus Field¹. Iets geloven of iets wensen, om maar twee vaak gebruikte voorbeelden te geven, is echter typisch iets dat wel mentaal is, oftewel waar mentale eigenschappen aan kleven. Deze mentale eigenschappen gaan erin schuil dat een wens of een geloof ergens over gaat. Een wens en een geloof hebben inhoud en deze inhoud is mentaal. Een mens die iets gelooft of iets wenst heeft een mentale representatie van hetgeen hij wenst of gelooft. Bijvoorbeeld: Jan gelooft dat Rutte premier van Nederland is. Op de een of andere manier moet Jan dan representeren dat Rutte de premier van Nederland is. Deze representatie wordt ongetwijfeld door het brein gedaan, maar dit is niet hetzelfde als de toestand van alle betrokken hersencellen bij elkaar optellen. Er is meer, namelijk het mentale aspect. Dit mentale aspect wordt binnen de filosofie meestal gezien als de propositionele attitude van Jan, wat zoveel wil zeggen als dat Jan in dit geval een attitude heeft dat de propositie "Rutte is de premier van Nederland" waar is. De inhoud van een mentale representatie is dan ook een propositie.

Een propositie is een niet-talige entiteit. Iemand kan de zin "Rutte is de premier van Nederland" uitspreken. Die zin wordt dan gevormd door een aantal geproduceerde klanken. De propositie is de inhoud waar die zin op slaat. Field gaat ervan uit dat je het niveau van een zin waarschijnlijk wel materialistisch kan verklaren. Het uitspreken van een zin valt empirisch door de neurowetenschappen te onderzoeken. Wanneer je een zin denkt in plaats van uitspreekt, bijvoorbeeld in een innerlijke dialoog, dan zal dat ook wel in een materialistisch model van het brein te vatten zijn. Maar er is geen enkele aanwijzing dat hetzelfde ook geldt voor proposities. Gegeven het succes van het materialisme op zoveel wetenschappelijke terreinen is er dus een probleem.

Een mogelijke oplossing die Field aandraagt, maar waar hij zelf weinig aandacht aan besteedt, is ontkennen dat er zoiets als proposities bestaan en er dus ook geen propositionele attitude bestaat. In dit artikel ga ik onderzoeken of het mogelijk is om te ontkennen dat er zoiets als proposities bestaan. Een voorbeeld van een dergelijke aanpak is Stich's Syntactic Theory of Mind die ik dan ook voor dit artikel ga gebruiken.² Een van de vragen die mentale representatie oproept, is de vraag waarom een bepaalde mentale representatie de betekenis heeft die het heeft in plaats van een andere betekenis of überhaupt geen betekenis?³ Kortom, wanneer je over mentale representatie praat, dan kan

¹ Field, Hartry - Mental Representation in Mental Representation, a Reader edited by Stich, Stephen & Warfield, Ted Blackwell 1994 pag. 34-35

² Stich, Stephen - From Folk Psychology tot Cognitive Science The MIT Press 1983 pagina 149-183

³ Stich, Stephen & Warfield, Ted - Mental Representation, a Reader Blackwell 1994 pagina 3

je meteen de vraag naar de semantiek van mentale representaties stellen.⁴ Stich's oplossing is eenvoudig: schrap de semantiek uit de theorie over de menselijke geest. Zonder semantische inhoud in de menselijke geest is er ook geen probleem voor het materialisme. Syntax, opgevat als vorm in plaats van inhoud⁵, kan waarschijnlijk gemakkelijk verklaard worden door neurowetenschappers of de cognitiewetenschappen omdat het dan alleen maar over de vorm van de zin gaat in plaats van de inhoud.

Stich's Syntactic Theory of Mind heeft veel kritiek gekregen.⁶ Zelfs zoveel dat het er naar uitziet dat hij dit project zelf heeft opgegeven.⁷ Maar misschien dat Stich te snel afscheid genomen heeft van zijn Syntactic Theory of Mind. In dit artikel wil ik laten zien dat één van de vele argumenten tegen de Syntactic Theory of Mind, namelijk Crane's argument dat een Syntactic Theory of Mind geen rekenschap kan geven van talig-gedrag van mensen niet opgaat.⁸ Volgens Crane wordt talig gedrag typisch semantisch verklaard, dat wil zeggen in termen van wat de taaluitingen betekenen. Crane stelt dat als de menselijke geest alleen syntactisch is, mensen zich dan niet semantisch kunnen gedragen. Maar dit veronderstelt dat semantiek in de menselijke geest of in het brein gelegen is. Het is de vraag of deze veronderstelling klopt. Ondanks alle weerstand tegen de Syntactic Theory of Mind en het feit dat de theorie waarschijnlijk door de bedenker opgegeven is, komt dit artikel juist op voor de Syntactic Theory of Mind in zoverre het Crane's kritiek betreft met betrekking tot het belang van semantiek.

In de *Philosophical Investigations* geeft Wittgenstein een veel gebruikte versie van betekenis in de vorm van "betekenis is gebruik".⁹ Ook Crane gebruikt dit idee om aan te geven hoe een zin semantiek kan hebben. De vorm van de zin of de klanken van de woorden zijn arbitrair en volgen conventies, maar het zijn onze overtuigingen die bepalen hoe we woorden gebruiken en dus wat zij betekenen. Volgens Crane zou Wittgenstein dit ook bedacht kunnen hebben als je kijkt naar wat Wittgenstein zegt:

"Every sign *by itself* seems dead. *What* gives it life? - In use it *lives*. Is it there that it has living breath within it? - Or is the *use* its breath?"¹⁰

Crane denkt hiermee een "general notion of semantics" gevonden te hebben en meteen ook "how it might be extrapolated to the mind".¹¹ Maar het is maar helemaal de vraag of Wittgenstein's ideeën over betekenis op deze wijze ook geëxtrapolleerd mogen worden naar de menselijke geest. Waarschijnlijk zou Wittgenstein niet alleen een Syntactic Theory of

⁴ Fodor, Jerry - *Fodor's Guide to Mental Representation: The Intelligent Auntie's Vade-Mecum* Mind 94 1985

⁵ Crane, Tim – *The Language of Thought: No Syntax Without Semantics* - *Mind & Language* Vol. 5 no 3. Autumn 1990

⁶ Aydede, Murat, *Computation and functionalisme: syntactic theory of mind revisited*. *Turkish Studies in the History and Philosophy of Science* pagina 177-204 2005, maar ook Egan, Frances - *What's Wrong with the Syntactic Theory of Mind*. *Philosophy of Science* vol. 56 no. 4 1989 en Possin, Kevin - *The Case against Stephen Stich's Syntactic Theory of Mind*. *Philosophical Studies* 49 1986

⁷ Stich, Stephen - *Deconstructing the Mind* Oxford University Press 1996

⁸ Crane, Tim (1990) *The Language of Thought: No Syntax Without Semantics* - *Mind & Language* Vol. 5 no 3. Autumn 1990

⁹ Wittgenstein, Ludwig - *Philosophical Investigations* 4de editie Wiley Blackwell 2009, paragraaf 43

¹⁰ Wittgenstein, Ludwig - *Philosophical Investigations* 4de editie Wiley Blackwell 2009, paragraaf 432

¹¹ Crane, Tim (1990) *The Language of Thought: No Syntax Without Semantics* - *Mind & Language* Vol. 5 no 3. Autumn 1990

Mind, maar ook een Semantic Theory of Mind afwijzen.¹² Al was het maar omdat hij elke filosofische theorie afwijst.¹³ Wittgenstein wilde met zijn aanpak vooral mensen helpen die last hadden van filosofische vragen door deze vragen voor hen te laten verdwijnen door een heldere beschrijving te geven waarmee duidelijk werd dat er geen filosofisch probleem is. Maar zelfs wanneer je over dit probleem heenstapt en, zoals ik in dit artikel zal doen, Wittgenstein leest alsof hij argumenten geeft dan lijkt een Semantic Theory of Mind te conflicteren met Wittgenstein's argumenten tegen een private taal. Crane's "general notion of semantics" kan wel eens op drijfzand gebaseerd zijn, zodat er geen mogelijkheid is semantiek te extrapoleren naar de menselijke geest.

Om dit te onderzoeken dient de vraagstelling te worden beantwoord of het mogelijk is om een mentale representatie van een private sensatie te hebben. En zo ja, of die mentale representatie dan begrijpelijk is. Immers, bij een mentale representatie wordt de inhoud in de vorm van een propositie gerepresenteerd. In het geval een mentale representatie van een boom wordt een boom gerepresenteerd in een propositie. Bijvoorbeeld in het geval dat ik geloof dat er een boom in de tuin staat. Maar net zoals de inhoud van mijn mentale toestanden over externe situaties kunnen gaan, kunnen zij over interne situaties gaan waarbij ik bijvoorbeeld naar een bepaald gevoel verlang. Als we een Semantic Theory of Mind volgen dan geeft zo'n verlangen ons een propositionele attitude waarvan de inhoud een propositie is over ons verlangen en het bepaalde gevoel. Wanneer je dit idee combineert met Wittgenstein's ideeën over een private taal dan kan deze propositie alleen in een publieke taal geformuleerd worden of is elke uitdrukking van deze propositie onbegrijpelijk. Dat lijkt te botsen met het idee dat "meaning is use" naar de menselijke geest geextrapoleerd kan worden.

Om dit aannemelijk te maken is mijn strategie om eerst uit te zoeken waarom je überhaupt een Syntactic of Semantic Theory of Mind zou willen hebben. We zullen zien dat ook een Semantic Theory of Mind veronderstelt dat de menselijke geest syntactisch is en dat dit grote voordelen met zich meebrengt omdat de menselijke geest dan compositioneel en computationeel is. Vervolgens zal ik nader ingaan op het verschil tussen syntaxis en semantiek. Daarna zal ik aan de hand van Wittgenstein kijken wat de gevolgen van zijn argumenten tegen een private taal zijn voor een private semantiek. Mijn conclusie zal zijn dat zonder private taal er ook geen private semantiek kan zijn en dat er dus geen sprake kan zijn van een Semantic Theory of Mind.

De menselijke geest als taal

Waarom vinden zowel Stich en Crane het belangrijk dat mentale aspecten van de menselijke geest syntactisch van aard zijn?¹⁴ Het grote voordeel is dat een syntactisch systeem *compositioneel* is. Met de syntaxis van een taal kan je bijvoorbeeld met een beperkt aantal woorden in principe een onbeperkt aantal zinnen maken. Als je wilt dat het menselijke brein principieel over een oneindig aantal verschillende "mental states" beschikt en je wilt voorkomen dat om die reden het fysieke brein ook oneindig groot moet zijn om een oneindig aantal "mental states" stuk voor stuk in verschillende hersencellen op te slaan, dan komt het goed uit wanneer "mental states" ook syntactisch van aard zijn waardoor je met het

¹² Voor de duidelijkheid: een Semantic Theory of Mind omvat zowel syntaxis als semantiek.

¹³ Wittgenstein, Ludwig - Philosophical Investigations 4de editie Wiley Blackwell 2009, paragraaf 109

¹⁴ Deze sectie is grotendeels ontleent aan: Crane, Tim (1990) The Language of Thought: No Syntax Without Semantics - Mind & Language Vol. 5 no 3. Autumn 1990

combineren van een beperkt aantal “mental states” in principe een oneindig aantal “mental states” kan genereren. Toestaan dat de menselijke geest “mental states” als een compositie uit een beperkt aantal onderdelen opbouwt, net zoals we in onze taal met een beperkt aantal woorden een oneindig aantal zinnen kunnen vormen, loopt mooi in pas met de beperkte en eindige mogelijkheden van ons brein.

Daar komt bij dat als de menselijke geest syntactisch van aard is daaruit volgt dat vanwege de structuur van die syntaxis “mental states” *computationeel* zijn. Het grote voordeel van het computationeel zijn van “mental states” is dat er dan rekenregels zijn waarmee duidelijk wordt wat wel en wat geen correcte “mental state” is net zoals er grammaticale regels zijn over wat wel en geen goede zin is. Plus dat filosofie van de menselijke geest dan kan aanhaken bij het grote succes van de cognitiewetenschappen. Idealiter zouden de neurowetenschappen dan empirisch aantonen hoe het brein “mental states” produceert die werken volgens de regels van de cognitiewetenschappen¹⁵. Dan is een groot gedeelte van de philosophy of mind teruggebracht tot een empirische wetenschap, hetgeen zeker de goedkeuring zou kunnen verdragen van Wittgenstein. Er valt dus wel iets te winnen wanneer blijkt dat onze “mental states” syntactisch van aard zijn.

Dan blijft de vraag echter of deze “mental states” zuiver syntactisch van aard zijn zoals Stich voorstelt met zijn Syntactic Theory of Mind. Of dat syntaxis en semantiek combineerd moeten worden in wat ik dan als tegenhanger de Semantic Theory of Mind noem. Voordat ik tot het beantwoorden van die vraag kom, is het goed om eerst helder te hebben wat onder semantiek en wat onder syntaxis verstaan wordt.

Syntaxis versus semantiek

Tarski karakteriseert semantiek als “a discipline which, speaking loosely, deals with certain relations between expressions of a language and the objects ... “referred to” by those expressions”¹⁶ Voor de duidelijkheid is het goed om op te merken dat met regelmaat semantiek als discipline en semantische eigenschappen van taal door elkaar heen gehaald worden. Hoewel deze verwarring meestal geen inhoudelijk problemen oplevert, moge duidelijk zijn dat in dit artikel het alleen gaat om semantische eigenschappen van taal en de vraag of deze eigenschappen ook gelden voor een taal van de menselijke geest, mocht die er zijn. Semantische begrippen gaan onder andere over betekenis, waarheid en referentie. In ieder geval gaat semantiek hier over de betekenis van taal of een talige “mental state”.

Syntaxis daarentegen gaat geenszins over de betekenis, maar over wat een goed gevormde zin is volgens een bepaalde grammatica. Hierbij gaat het niet om de inhoud van de zin of waar de zin over gaat, maar om de vorm van de zin. In onze taal wordt de goed gevormdheid van onze zinnen bepaald door de volgorde waarin we onze woorden in de zin plaatsen en geenszins met de vorm die die woorden aannemen. Het maakt niets uit of je een zin nu uitspreekt, intypt of op een muur schildert. De vorm van een zin wordt enkel door de volgorde van de woorden bepaald. Of de zin nu bestaat uit geluidsgolven (uitgesproken zin),

¹⁵ Een voorstel hiertoe wordt gedaan in Arbib, Michael (1989) *The Metaphorical Brain 2: Neural Networks and Beyond*, Wiley.

¹⁶ Tarski, A. - *The Semantic Conception of Truth*. *Philosophy and Phenomenological Research* 4 1944 op cit. in Crane, Tim (1990) *The Language of Thought: No Syntax Without Semantics - Mind & Language* Vol. 5 no 3. Autumn 1990

licht op een computerscherm (ingetypte zin) of verf op een muur (muurschildering) maakt voor de zin niets uit.

Bij een Syntactic Theory of Mind waarbij het brein voor de syntaxis zorgt, maakt het hoogstwaarschijnlijk wel uit wat de vorm is. Of je een “mental state” in de vorm van visuele, auditieve of kinesthetische informatie ervaart, maakt voor de syntaxis ongetwijfeld veel uit. En ook al is wat we nu onder vorm verstaan bij “mental states” een redelijk metaforisch gebruik van het woord “vorm”, er is geen enkele reden om er niet vanuit te gaan dat op termijn dit metaforisch gebruik vervangen kan worden door een niet-metaforische beschrijving van de neurowetenschappen, cognitiewetenschappen of een combinatie van beide. Kortom, er is veel te winnen bij een talige aanpak van het mentale en het loont de moeite om goed uit te zoeken of deze mentale taal alleen syntactisch van aard is of ook semantisch.

Mentale representatie van private sensaties

In de *Philosophical Investigations* gaat Wittgenstein diverse gedachte-experimenten aan om uit te zoeken of het mogelijk is om een private taal te creëren. De conclusie is dat een private taal of onmogelijk is omdat de private taal dan onbegrijpelijk is. Of als de taal wel begrijpelijk is dan publiek moet zijn. Een van zijn gedachte-experimenten is een dagboek voor het representeren van innerlijke sensaties.¹⁷ Het idee is dat een persoon elke keer dat hij een bepaalde sensatie ervaart dit noteert in zijn dagboek. En dan in een private taal, bijvoorbeeld door elke dag dat hij de specifieke sensatie heeft een “S” te noteren. “S” is dan het teken of, om aan te sluiten bij de punten hierboven, de zin die de innerlijke sensatie representeert of zou moeten representeren.

Wittgenstein merkt op dat er geen definitie van “S” valt te geven. Het heeft bijvoorbeeld geen zin om een ostensieve definitie te geven door als het ware de sensatie in jezelf aan te wijzen en dan te denken: “dat daar, ja dat is S”. Omdat je S reeds ervaarde, is het onzin om er nog naar te wijzen. De sensatie is er immers al. Op zijn best kan je een soort doopplechtigheid houden waarbij je ervoor zorgt dat er een connectie ontstaat tussen “S” en de sensatie met het idee dat je dan later “S” correct kan toepassen wanneer de sensatie weer een keer wordt ervaren. De vraag is echter of de volgende keer dat sensatie “S” zich weer voordoet je dan gerechtigd bent om die sensatie ook “S” te noemen. Wittgenstein zegt van niet. Immers, tijdens de doopplechtigheid heb je geen criterium gehad om de sensatie “S” te noemen. Alles wat correct leek, had je als correct kunnen opvatten en in dat geval kan er geen sprake van zijn van een correct gebruik van “correct”.

Maar een dagboek is een externe representatie. Hoe werkt dit bij een mentale representatie? Ik kan een geloof hebben dat ik sensatie “S” heb. Of de wens hebben om binnenkort sensatie “S” weer te ervaren. Kortom, het is heel goed mogelijk om dat net zoals ik sensatie “S” in het dagboek representeer met “S” ik een mentale representatie van “S” heb. Niet te verwarren met het al dan niet terecht denken dat ik “S” weer ervaar.¹⁸ Het gaat er allerm minst om of mijn geheugen goed is of dat de doopplechtigheid goed gelukt is. Nee, het gaat om de situatie waarin het buiten kijf staat dat het over sensatie “S” gaat. De vraag

¹⁷ Wittgenstein, Ludwig - *Philosophical Investigations* 4de editie Wiley Blackwell 2009, paragraaf 258

¹⁸ Wittgenstein, Ludwig - *Philosophical Investigations* 4de editie Wiley Blackwell 2009, paragraaf 260

die aanhangers van een Semantic Theory of Mind dienen te beantwoorden, is wat de propositionele inhoud is wanneer iemand bijvoorbeeld sensatie "S" wenst te ervaren en met die mentale representatie een propositionele attitude ontwikkelt. Dit antwoord mag geen gebruik maken van een publieke taal, want sensatie "S" is in het gedachte-experiment een innerlijke ervaring die alleen de persoon in kwestie kan ervaren en die alleen te begrijpen is door de persoon zelf.¹⁹

Je kan je dus de vraag stellen of er überhaupt sprake is van een *sensatie* in het geval van sensatie "S", zoals Wittgenstein zich afvraagt.²⁰ Immers, het woord "sensatie" is onderdeel van onze publieke taal hetgeen niet alleen te begrijpen is door de persoon in kwestie. Omdat alle publieke woorden op die manier uitgesloten worden, blijft er niets anders over dan een voor andere mensen onbegrijpelijke klank uit te stoten of te denken. Voorstanders van een private taal dienen het standpunt in te nemen dat die voor andere mensen onbegrijpelijke klank wel betekenis heeft voor de persoon voor wie die klank onderdeel is van zijn private taal. Kortom, voorstanders van een private taal moeten ook een Semantic Theory of Mind voorstaan. Zonder private taal kan de voor andere mensen onbegrijpelijke klank geen betekenis hebben en is die klank voor iedereen onbegrijpelijk.

Hoe moeten we ons voorstellen dat iemand zo'n klank gebruikt om een eigen innerlijke sensatie een betekenisvolle naam te geven. Wittgenstein gebruikt daarvoor, in een vergelijkbare situatie, het gedachte-experiment waarbij iedereen een doos heeft waar je alleen zelf in kan kijken en niemand anders kan zien wat erin zit.²¹ In ons voorbeeld zet iemand een "S" op de doos waarmee hij "S" koppelt aan de inhoud van de doos. "S" representeert de inhoud van de doos. Als hij een geloof of een wens heeft over "S" dan heeft hij een mentale representatie van "S". Aanhangers van de Semantic Theory of Mind moeten nu van mening zijn dat deze mentale representatie een propositionele inhoud heeft, een semantiek en een betekenis die gelijk is aan de inhoud van de doos.

Maar Wittgenstein's gedachte-experiment met de doos gaat niet over het toepassen van een voor andere onbegrijpelijke klank op de doos, maar juist over het toepassen van een voor andere ogenschijnlijk te begrijpen woord. In Wittgenstein's voorbeeld staat er in plaats van de voor andere mensen onbegrijpelijke klank het woord "kever" op de doos. Wittgenstein gaat ervan uit dat zelfs als het woord "kever" onderdeel is van onze publieke taal en we het woord "kever" gebruiken, dat omdat niemand anders in onze doos kan kijken het mogelijk is dat wij allemaal iets anders in onze doos hebben zitten, of iets dat continue verandert of zelfs helemaal niets. Hiermee geeft hij aan dat als we over de inhoud van de doos lijken te praten dat wat erin de doos zit geen plek heeft in ons taalspel. Dit is een ander argument dan wat we bij het dagboek hebben gezien. Bij het dagboek wordt duidelijk dat als iemand een eigen label aan een innerlijke sensatie hangt, hij geen rechtvaardiging kan vinden voor het correct gebruik van het label. Als iemand zijn doos met een "S" labelt dan is in de persoon zelf daarvoor geen rechtvaardiging te vinden. Wittgenstein's tweede argument is dat zelfs als we dan allemaal over "S" praten, zoals we bijvoorbeeld ook over "kever" kunnen praten, dat dan het er geenszins toe doet wat erin de doos zit omdat onze taal daar nooit over kan gaan omdat er bij iedereen iets anders in de doos kan zitten, wat er in de doos zit continue kan veranderen of er helemaal niets in de doos kan zitten.

¹⁹ Wittgenstein, Ludwig - Philosophical Investigations 4de editie Wiley Blackwell 2009, paragraaf 256

²⁰ Wittgenstein, Ludwig - Philosophical Investigations 4de editie Wiley Blackwell 2009, paragraaf 261

²¹ Wittgenstein, Ludwig - Philosophical Investigations 4de editie Wiley Blackwell 2009, paragraaf 293

Om die twee redenen is er geen private taal mogelijk. Binnen de eigen subjectieve ervaring zijn geen criteria te vinden die het labelen van een sensatie rechtvaardigen als zijnde correct toegepast. En waar het over lijkt te gaan kan geen rol spelen in het taalspel omdat niemand in elkaars doos kan kijken. Neem je beide argumenten tezamen, dan kom je uit op onbegrijpelijke klanken die in potentie nergens over gaan. Dat is allerminst een goede basis voor een private taal. Zonder private taal is er ook geen private propositionele inhoud van een mentale representatie van een innerlijke sensatie en kan er dus ook geen propositionele attitude worden ontwikkeld. Het enige dat er is, is wat je ervaart en het labelen van deze ervaring in een private taal heeft geen betekenis en blijft een onbegrijpelijke klank, ook voor de persoon zelf. Zonder private propositionele inhoud is dus ook geen private semantiek in de persoon zelf oftewel er is geen mogelijkheid op een Semantic Theory of Mind.

Voorstanders van een Semantic Theory of Mind zouden kunnen inbrengen dat we nu te veel beargumenteerd hebben omdat een dergelijke redenering misschien uit te breiden is naar alle semantiek. Omdat je met een zelfde soort redenering in staat geacht moet worden om niet alleen private semantiek om zeep te helpen, maar inderdaad elke vorm van semantiek. Wittgenstein's argumenten tegen private taal lijken zo sterk te zijn dat zij met een vergelijkbare redenering misschien ook op een publieke taal toepasbaar zijn. Hier hebben zij gelijk in volgens Kripke. Kripke stelt dat Wittgenstein's argumenten tegen een private taal bijzondere gevallen van een algemenere claim zijn, namelijk dat je geen private regels kan volgen.²²

Kripke laat zien dat het voor een persoon onmogelijk is om in zichzelf een criterium te vinden om de ene regel boven een andere regel te verkiezen. Net zoals het voor hem onmogelijk is een criterium te vinden die rechtvaardigt dat hij een bepaalde sensatie "S" mag noemen. Wittgenstein zegt hierover dat geen enkele handelswijze wordt bepaald door een regel, omdat elke handelswijze in lijn gebracht kan worden met elke regel.²³ Voor een bijvoorbeeld ogenschijnlijk strak omlijnde regel als het optellen van twee getallen, kan je elk willekeurig antwoord geven omdat je altijd de regel zo kan maken dat de tot nu toe gegeven antwoorden weliswaar niet willekeurig waren, maar dat de regel stelt dat het op dit specifieke moment noodzakelijk is geworden om een willekeurige antwoord te geven. Zo'n regel kan op de vraag "hoeveel is 1+1?" dan ook tot elk willekeurig antwoord leiden. Antwoorden zoals "1", "π" en "de vijfde symfonie van Beethoven" zijn allemaal goed. Want weliswaar was het antwoord op die vraag tot nu toe "2", de regel die ik al die tijd gehanteerd heb was om tot nu toe "2" als antwoord te geven, maar om vanaf nu het willekeurige antwoord. In mij is geen enkel criterium te vinden dat duidelijk maakt waarom ik een andere regel dan deze absurde regel zou preferen. Want met welk criterium je ook aan komt zetten, dat criterium is weer gebaseerd op regels waarvoor hetzelfde geldt. Ook die regel kan ik, zolang ik alleen in mijzelf zoek, opnieuw contrasteren met een absurde regel zonder dat duidelijk wordt welke regel ik moet verkiezen. Dus stel dat iemand zegt dat mijn criterium zou moeten zijn dat ik blijf doen wat ik altijd deed, dan kan ik die regel op zijn beurt vervangen door een absurde regel dat ik altijd moet blijven doen wat ik altijd deed, maar dat "doen" in dit geval opgevat moet worden als "xoen" hetgeen inhoudt dat ik altijd moet kiezen voor de absurdste regel. Met welke regel iemand ook aan komt zetten, ik kan hem altijd weer het absurde in trekken.

²² Kripke, Saul - Wittgenstein on rules and private language The Camelot Press 1982 (zie ook PI 202)

²³ Wittgenstein, Ludwig - Philosophical Investigations 4de editie Wiley Blackwell 2009, paragraaf 201

En daarmee is elke vorm van betekenis onmogelijk. Daarmee is elke vorm van semantiek onmogelijk geworden.

Omdat Wittgenstein het expliciet over handswijzen heeft, wordt soms ten onrechte gesuggereerd dat innerlijk gedrag zoals nadenken over welke regel je dient te volgen niet onder deze opmerking van Wittgenstein valt omdat er een verschil is tussen een regel interpreteren en een regel volgen. Een regel volgen is volgens Wittgenstein vooral doen, het concrete gedrag demonstreren dat overeenkomt met het volgen van een regel. Maar zo'n beperking van de rijkwijdte van Wittgenstein's opmerking maakt voor het bovenstaande argument niets uit, want in plaats van contemplatie over regels, kan precies hetzelfde argument ook gegeven worden met enkel concrete gedragingen, namelijk antwoord geven op concrete vragen. Iemand stelt de vraag: "Hoeveel is $1+1$?" en ik geef als antwoord "2". Een kwartier later herhaalt hij de vraag nogmaals en nu antwoord ik spontaan "π". Elke discussie over mijn ogenschijnlijk inconsistente antwoorden is concreet gedrag en volgt precies dezelfde lijn van redeneren die Kripke beschrijft.

Gelukig heeft Wittgenstein een praktische oplossing. De betekenis van taal schuilt niet in een of andere semantische theorie, maar in hoe taal in een gemeenschap gebruikt wordt. Ook al kan je voor jezelf altijd een regel verzinnen die je er toe in staat stelt om elk willekeurig antwoord te geven op de vraag "hoeveel is $1+1$?" zolang je geen antwoord geeft dat binnen een gemeenschap gebruikelijk is, maak je geen deel uit van die gemeenschap. Of geformuleerd in termen van taalspelen: je kan een oneindig aantal regels verzinnen waarom je elke betekenis kan geven aan elk woord dat je tegenkomt, maar zolang je de woorden niet gebruikt op de manier waarop ze in een specifiek taalspel worden gebruikt, doe je niet mee aan dat taalspel.

Bij sommige taalspelen is het geen enkel probleem om niet mee te doen. Artsen hanteren bijvoorbeeld een heel eigen taalspel en mensen die woorden op een andere manier gebruiken mogen geenszins meedoen met het taalspel van artsen. Maar het is geen enkel probleem om als mens niet mee te doen met het taalspel der artsen. Niet iedereen hoeft arts te worden. Maar ook al hoef je als individu niet aan een specifiek taalspel mee te doen, je dient toch zeker aan minimaal één taalspel mee te doen wil je in staat zijn om überhaupt een taal te gebruiken. Waarschijnlijk zijn taalspelen allerminst zo netjes vast te leggen dat je kan zeggen dat er hier eentje is en dat die volkomen te onderscheiden is van een andere. Het ligt meer voor de hand dat er een behoorlijke overlap zit tussen taalspelen. Maar omwille van het argument is het prima om strikt vast te stellen dat je aan minimaal één taalspel mee doet. Omdat je geen private regels kan volgen, omdat je binnen je eigen subjectieve ervaring geen rechtvaardiging kan vinden om innerlijke sensaties te labelen en omdat wat je ervaart geen rol speelt binnen een taalspel, kortom omdat je geen private taal kan creëren, volgt dat een ieder die kan spreken dus meedoet met minstens één taalspel. Alleen een gemeenschap kan criteria, normen en regels stellen over hoe binnen die gemeenschap taal gebruikt wordt. Alleen binnen een gemeenschap is er sprake van betekenis en semantiek.

De vraag kan dan gesteld worden hoe het mogelijk is dat er überhaupt taal is ontstaan. Ooit was er een tijd dat er op aarde geen enkele gemeenschap was die een taal gebruikte. Nu zijn er enorm veel gemeenschappen die allemaal een of meerdere talen gebruiken. Dan moet er op een gegeven moment toch een eerste individu geweest zijn die zelf een taal gecreëerd heeft waarmee het hele taalgebeuren is gestart? Nu hebben we natuurlijk geen

idee hoe taal in de oertijd is ontstaan, maar Nietzsche geeft een goed voorbeeld van een mogelijk scenario in wat je kan zien als een argument voor het ontstaan van enkel publieke talen:

Gesetzt, diese Beobachtung ist richtig, so darf ich zu der Vermuthung weitergehn, dass Bewusstsein überhaupt sich nur unter dem Druck des Mittheilungs-Bedürfnisses entwickelt hat, dass es von vornherein nur zwischen Mensch und Mensch (zwischen Befehlenden und Gehorchenden in Sonderheit) nöthig war, nützlich war, und auch nur im Verhältniss zum Grade dieser Nützlichkeits sich entwickelt hat. Bewusstsein ist eigentlich nur ein Verbindungsnetz zwischen Mensch und Mensch, nur als solches hat es sich entwickeln müssen: der einsiedlerische und raubthierhafte Mensch hätte seiner nicht bedurft. Dass uns unsre Handlungen, Gedanken, Gefühle, Bewegungen selbst ins Bewusstsein kommen wenigstens ein Theil derselben, das ist die Folge eines furchtbaren langen über dem Menschen waltenden Musses: er brauchte, als das gefährdetste Thier, Hülfe, Schutz, er brauchte Seines-Gleichen, er musste seine Noth auszudrücken, sich verständlich zu machen wissen und zu dem Allen hatte er zuerst Bewusstsein nöthig, also selbst zu wissen was ihm fehlt, zu wissen, wie es ihm zu Muthe ist, zu wissen, was er denkt. Denn nochmals gesagt: der Mensch, wie jedes lebende Geschöpf, denkt immerfort, aber weiss es nicht; das bewusst werdende Denken ist nur der kleinste Theil davon, sagen wir: der oberflächlichste, der schlechteste Theil: denn allein dieses bewusste Denken geschieht in Worten, das heisst in Mittheilungszeichen, womit sich die Herkunft des Bewusstseins selber aufdeckt. Kurz gesagt, die Entwicklung der Sprache und die Entwicklung des Bewusstseins (nicht der Vernunft, sondern allein des Sich-bewusst-werdens der Vernunft) gehen Hand in Hand. Man nehme hinzu, dass nicht nur die Sprache zur Brücke zwischen Mensch und Mensch dient, sondern auch der Blick, der Druck, die Gebärde; das Bewusstwerden unserer Sinneseindrücke bei uns selbst, die Kraft, sie fixiren zu können und gleichsam ausser uns zu stellen, hat in dem Maasse zugenommen, als die Nöthigung wuchs, sie Andern durch Zeichen zu übermitteln. Der Zeichen-erfindende Mensch ist zugleich der immer schärfer seiner selbst bewusste Mensch; erst als sociales Thier lernte der Mensch seiner selbst bewusst werden, er thut es noch, er thut es immer mehr. Mein Gedanke ist, wie man sieht: dass das Bewusstsein nicht eigentlich zur Individual-Existenz des Menschen gehört, vielmehr zu dem, was an ihm Gemeinschafts- und Heerden-Natur ist; dass es, wie daraus folgt, auch nur in Bezug auf Gemeinschafts- und Heerden-Nützlichkeits fein entwickelt ist, und dass folglich Jeder von uns, beim besten Willen, sich selbst so individuell wie möglich zu verstehen, sich selbst zu kennen, doch immer nur gerade das Nicht-Individuelle an sich zum Bewusstsein bringen wird, sein Durchschnittliches, dass unser Gedanke selbst fortwährend durch den Charakter des Bewusstseins durch den in ihm gebietenden Genius der Gattung gleichsam majorisirt und in die Heerden-Perspektive zurück-übersetzt wird.²⁴

Dit gebeuren stel ik mij voor als twee oermensen waarvan de een de hulp van de ander nodig heeft. Om de ander dit duidelijk te maken, maakt hij een onbegrijpelijke klank in combinatie met tal van andere handelingen zoals gebaren en tonaliteit die volgens Wittgenstein allemaal onderdeel uitmaken van de praktijk van een taalspel.²⁵ Door dom toeval helpt op een gegeven moment de ander de een. Dit voorval maakt veel indruk op beide oermensen en voortaan wanneer de een of de ander hulp nodig heeft, maakt hij dezelfde klank waardoor ze elkaar steeds meer gaan helpen. Dit inspireert anderen om hun voorbeeld te volgen en na enige training zoals Wittgenstein dat graag ziet, leren zij ook om die klank te gebruiken om hulp te vragen. Omdat er nu een extern criteria is, namelijk hoe deze gemeenschap deze klank gebruikt, krijgt de voorheen onbegrijpelijke klank betekenis en is de taal geboren. Niet bij een individu, maar in een gemeenschap. Er is geen semantiek in het brein of de menselijke geest, maar alleen in een gemeenschap.

Dat doet de vraag rijzen waarom sommige filosofen dan toch zo'n behoefte hebben aan een Semantic Theory of Mind. Ook hier geeft Wittgenstein goede aanwijzingen voor. Want hoewel de betekenis van taal het gebruik van die taal in een gemeenschap is, kan het

²⁴ Nietzsche, Friedrich (1882), Fröhliche Wissenschaft Kritische Studienausgabe, Deutscher Taschenbuch Verlag de Gruyter, paragraaf 354 middenstuk

²⁵ Wittgenstein, Ludwig - Philosophical Investigations 4de editie Wiley Blackwell 2009, paragraaf 7

individu de effecten van die betekenis ervaren.²⁶ Dit ervaar je bijvoorbeeld wanneer je een bepaald woord keer op keer herhaalt waardoor je de ervaring krijgt, het effect, dat het voelt alsof het woord zijn betekenis kwijtraakt en alleen nog maar een betekenisloze klank wordt. Zulke ervaringen lijken erop te duiden dat de semantiek in de persoon zelf gelegen is, maar omdat we gezien hebben dat dat onmogelijk is, moet er iets anders het geval zijn. De betekenis van taal ligt besloten in het gebruik van die taal door de gemeenschap, maar het individu moet in dat gebruik getraind worden. Anders is er geen sprake van leren en zou het individu zich geen houding weten te geven en zich niet correct weten te gedragen. Dat je het proces dat een woord zijn betekenis verliest zelf kan ervaren betekent geenszins dat er dan maar een Semantic Theory of Mind zou moeten zijn. Een syntaxis waarbij de link tussen training en klank doorbroken kan worden volstaat. Wat er gebeurt als een woord zijn betekenis verliest, is dat de connectie tussen de vorm en de training verloren gaat. Sterker nog, zoals we gezien hebben, maken Wittgenstein's argumenten tegen een private taal zo'n private semantiek onmogelijk. Deze onmogelijkheid blijkt ook uit het feit dat je wel kan ervaren dat woorden hun betekenis lijken te verliezen door ze keer op keer te blijven herhalen, maar dat je andersom niet door een voor anderen onbegrijpelijke klank maar te blijven herhalen deze vorm opeens tot een private taal kan maken. Deze assymetrie is ook al een eerste hint dat er geen sprake kan zijn van een private taal.

Syntactic Theory of Mind?

Betekent dit dat de Syntactic Theory of Mind dus klopt? Allerm minst, want er zijn nog een aantal andere argumenten tegen ingebracht waar ik in dit artikel niet op in ga.²⁷ Wat het wel laat zien, is dat een Semantic Theory of Mind moeilijk vol te houden is als je gewicht geeft aan Wittgenstein's argumenten tegen een private taal. Voorstanders van een Semantic Theory of Mind zullen moeten laten zien waarom Wittgenstein's argumenten tegen een private taal niet opgaan.

Crane's gebruik van Wittgenstein om tegen de Syntactic Theory of Mind te argumenteren gaat evenwel niet op. Daarmee schiet hij zichzelf in de voet omdat door Wittgenstein erin te betrekken ook zijn eigen voorkeur voor een Semantic Theory of Mind ondergraven wordt. Crane's interpretatie van Wittgenstein, die eerder in dit artikel genoemd is, kan dus niet kloppen. Wat bedoelt Wittgenstein dan wel als hij zegt:

"Every sign *by itself* seems dead. *What* gives it life? - In use it *lives*. Is it there that it has living breath within it? - Or is the *use* its breath?"²⁸

De interpretatie die Crane geeft is er een waarbij een taaluiting tot leven komt in het gebruik ervan door een levende mens. Maar bij Wittgenstein komt deze taaluiting niet tot leven bij het gebruik van één mens, maar in de taaluitingen tussen twee of meer levende mensen:

²⁶ Wittgenstein, Ludwig - Philosophical Investigations 4de editie Wiley Blackwell 2009, Philosophy of Psychology fragment xi paragraaf 261

²⁷ Crane (1990) heeft twee argumenten tegen de Syntactic Theory of Mind. Dit artikel gaat over het eerste argument dat Crane heeft. In Van der Leij, Joost Een Black Box Bouwer ongepubliceerd 2011 stip ik kort aan hoe een verdediging tegen Crane's tweede argument eruit zou kunnen zien.

²⁸ Wittgenstein, Ludwig - Philosophical Investigations 4de editie Wiley Blackwell 2009, paragraaf 432

"The word "language-*game*" is used here to emphasize the fact that the *speaking* of language is part of an activity, of of a form of life."²⁹

Om mee te kunnen doen met het *taalspel* dien je de regels van het spel te volgen en omdat je geen private regels kan volgen, is dit altijd een spel tussen twee of meer mensen. Het gebruik van taal vormt geen betekenis in het brein van de gebruiker van die taal, de betekenis van de taal ligt in het gebruik ervan binnen een gemeenschap. Als de andere bezwaren tegen Stich's Syntactic Theory of Mind ook weggenomen kunnen worden, dan is er een eenvoudige oplossing voor het probleem dat het materialisme met mentale eigenschappen heeft. Voor zover deze mentale eigenschappen semantisch opgevat worden, liggen zij niet besloten in het brein van het individu, maar in het samenwerken, samen spelen, van het individu met anderen. Een materialistische beschrijving van de mens zal dan een materialistische beschrijving van de syntaxis van de menselijk geest omvatten. Iets wat prima kan, omdat dat precies is wat we nu al kunnen doen met computers. Weliswaar hebben computers geen menselijke geest, maar zij hebben wel een innerlijke werking die gebaseerd is op een syntaxis. Het staat buiten kijf dat er een volledig materialistische beschrijving van computers te geven inclusief deze syntaxis.³⁰ Misschien dat Stich inderdaad te snel is geweest met het opgeven van zijn Syntactic Theory of Mind en dat het interessant kan zijn om te onderzoeken hoe je een Syntactic Theory of Mind overeind kan houden.

²⁹ Wittgenstein, Ludwig - Philosophical Investigations 4de editie Wiley Blackwell 2009, paragraaf 23

³⁰ Ondanks dat in dit geval voor de hand ligt om te spreken over een computertaal, vermijd ik dat liever omdat het maar de vraag is of wat wij onder een computertaal verstaan ook een taal voor de computer zelf is. Maar dat een computer werkt met een syntaxis zoals in dit artikel beschreven is, is onweersprekelijk. Een interessant vervolg is om te onderzoeken hoe deze argumentatie zich verhoudt tot Searle's Chinese Room gedachte-experiment zoals gesuggereerd wordt door Arbib, Michael (1985) In Search of the Person: Philosophical Explorations in Cognitive Science, The University of Massachussetts Press.

Literatuur

- Arbib, Michael (1985) – In Search of the Person: Philosophical Explorations in Cognitive Science, The University of Massachusetts Press
- Arbib, Michael (1989) – The Metaphorical Brain 2: Neural Networks and Beyond, Wiley
- Aydede, Murat (2005) - Computation and functionalisme: syntactic theory of mind revisited. Turkish Studies in the History and Philosophy of Science pagina 177-204
- Crane, Tim (1990) – The Language of Thought: No Syntax Without Semantics - Mind & Language Vol. 5 no 3. Autumn
- Egan, Frances (1989) - What's Wrong with the Syntactic Theory of Mind. Philosophy of Science vol. 56 no. 4
- Field, Harry (1994) - Mental Representation in Mental Representation, a Reader edited by Stich, Stephen & Warfield, Ted Blackwell
- Fodor, Jerry (1985) - Fodor's Guide to Mental Representation: The Intelligent Auntie's Vade-Mecum Mind 94
- Kripke, Saul (1982) - Wittgenstein on rules and private language The Camelot Press
- Nietzsche, Friedrich (1882), Fröhliche Wissenschaft, Kritische Studienausgabe, Deutscher Taschenbuch Verlag de Gruyter
- Possin, Kevin (1986) - The Case against Stephen Stich's Syntactic Theory of Mind. Philosophical Studies 49
- Stich, Stephen (1983) - From Folk Psychology tot Cognitive Science The MIT Press
- Stich, Stephen & Warfield, Ted (1994) - Mental Representation, a Reader Blackwell
- Stich, Stephen (1996) - Deconstructing the Mind Oxford University Press
- Tarski, Alfred (1944) - The Semantic Conception of Truth. Philosophy and Phenomenological Research 4 op cit. in Crane, Tim (1990)
- Wittgenstein, Ludwig (2009) - Philosophical Investigations 4de editie Wiley Blackwell